

Кому з двох?

Невеличкий сам по собі факт—подорож групи студентів-росіян з проф. Погодіним на чолі по славянських землях—за наших обставин набірає чималої ваги. Через мету свою—бажання практично ознайомитися з дійсним становищем, дійсним життям, дійсними потребами славянщини—цей факт виходить вже поза межі факта обистого, а набірає громадського значіння. Серед російського громадянства, де монополію знавців славянщини і ролю освідмлювачів громадянства захопили в свої руки ідейно підозрені люде з „Новымъ Временемъ“ на чолі, або карієристи та гешефтвахери, на зразок відомого Череп-Спиридовича, що на славянських справах робили собі добрий інтерес—дуже мало правдивих відомостей про становище і рух між славянськими народами. Здавна вже повелосся, що демократичні російські круги стоять осторонь од славянських справ, маючи досить практичної роботи у себе дома, коло власного народу, і не бажаючи втягатися в дрібне й безпобіжне політиканство. Думка, в основі своїй цілком справедлива, дійшла проте до крайніх проявів і дала в результаті таке становище, що в Росії далеко краще відомі обставини життя всяких далеких народів, ніж близької славянщини,—навіть тієї славянщини, якої справи безпосередно оббиваються на внутрішніх справах російських. Російське поступове громадянство зовсім перестало цікавитися славянськими справами, бачучи в них певного роду несимпатичний націоналізм, і відоме з оповідання Драгоманова прохання редактора одного впливового російського видання: „пишіть нам про що хочете, тільки не пишіть про славянські справи, не пишіть про Галичину“. Цьому лихові незнання та й небажання знати про славянські справи надумав був зарадити так званий неославізм, але взявся він до справи не з того боку, з якого годилося б, і одразу скомпромітував себе заграванням з тими елементами—скажемо так—старославізму, які вже здавна заслужили тверду репутацію не славянофилів, а славяножерів. Поруч нових, чистих призвищ, серед членів неославістичних з'їздів бачимо все тих же Філевичів, Вергунів, Красовських і Бобринських, з якими не слід заходити в товариство чистим людям, скоро вони не бажать сами забруднитися і втратити в очах славянського світу репутацію справжніх прихильників демократичного славянства. Звичайно пояснити це можна тільки тим, що ці нові діячі неославіянства просто не гаразд розбіраються в славянських справах і вітання в Росії якого-небудь „істинно-руссаго“ Глібовицького, якому певне не дали б руки ідейно-чисті люде там на заході, може бути найкращим тому доказом. Знезнавки та з новини діла російські демократи опинилися були спершу в дуже скрутному становищі, піддержуючи тих людей, що справедливо зажили слави ворогів демократизму. Цим нашкодили вони і самій справі, бо справді демократичні елементи в славянстві неприхильно поставилися і до всього неославістичного руху, поки він рішуче і на завжди не порвав з ідеями та заступниками старого славяножерного славянофильства. А порвати він може, тільки спізнавши дійсний стан славянщини та розглянувшись добре серед тих напрямів, які існують у славянських народів.

Безперечно, що з цього погляду подорож гуртка петербурзьких студентів може мати користні наслідки, як почин такого ознайомлення. Ідучи без жадного упередження, а єдино з бажанням самим на місцях побачити, що то за край ота terra incognita, які там потреби і напрями, студенти можуть багато винести з своєї подорожі і безперечно з неї винесуть.

З самого ж початку подорожі, бо вже в Києві та Львові, перед екскурсантами стало чи не найдражливіше з усіх славянських питань, чи не найбільш і цілком свідомо затемнене усіма сторонами—питання українське. Як відомо, не дарувало українського руху своєю ласкою славянофильство, а напото епігони його, що беруть участь і в неославістичних товариствах. Зате неласки досить було, і у всяких формах, од культурної боротьби почавши, і репресіями, заборонами та доносами, нацькуванням, фантастичними вигадками то-що скінчивши, на які поверталась головним чином і саме так звана культурна боротьба з україн-

ством. Це з одного боку; з другого—холодна байдужість та індиферентність поступового громадянства до справжніх проявів українства і незнання, незнання, незнання самих найелементарніших річей: що то за українство, які люде входять до його, яку мету мають, якими шляхами йдуть. От з яким багажем вибирається звичайно в славянський світ, і в український з'окрема, російське громадянство; не багато певне більше мали й екскурсанти з проф. Погодіним на чолі.

Але що вони з своєї подорожі можуть здобути щось позитивне, аби схотіли, це показують перші ж зупинки їхні—у Києві та Львові. Про Київ ми не говоритимемо, бо тут перед екскурсантами ще не було тієї гостро поставленої ділеми між українством та москвофильством, яка спіткала їх у Львові. І вже сама остра ділема користна тим, що мусить спонукати і ясно визначити свої відносини до обох напрямів, не ухляючись і не збуваючи двозначними словами та вчинками.

Звістки, що надходять зі Львова, стверджують цю думку. Перед очима екскурсантів пройшли обидва напрями, заступників і працю обох вони на власні очі побачили і повинні були вирішити питання, кому з двох віддати свою симпатію. І порішення це вийшло на користь українству, не вважаючи на всі заходи заступників москвофильства. Про причини й наслідки цього скажемо завтра.

В Країні Див.

(Кілька слів з відродження Індії).

(Лист з Англії).

Де-хто називав XIX століття віком відродження національностей... Але минуле століття дійсно було свідком повстання до нового життя цілої низки занепалих народів, то процес національних відроджень зовсім не спинався з закінченням того умовного періоду, яким є сотня літ, і яким було XIX століття, а скоріше якраз навпаки, зробивши своє діло в тісних межах маленького заходу, він прищепився до тисячелітніх народів організмів стародавнього сходу і почав там буття, викликаючи уже тепер перед увагою Європи колосальні прямири багатоміліонових азійських велетнів. Ми вже були свідками більш менш високого національного відродження японців; ще зовсім не присипаний новими вражіннями стоїть в нашій пам'яті рух до відродження Молодої Туреччини; а молододперський рух переживає одну з своїх трагедій саме в цю хвилину... Але всі ці факти може суть тільки красномовними, але маленькими прелюдіями до повстання шести сотень мільйонів Китаю і трьох сотень мільйонів Індії!

Западно далеко заглядання вперед—невдячна робота, і як би вона не вабила розворушеної уваги, ми зробимо краще, коли обмежимося на кількох, хоч і поверхових, але тісно прив'язаних до реального становища поглядах, які, в відплату за реалістичну прозвічність об'єктів свого спостереження, дадуть, може, користний матеріал для порівняння з нашою власною українською дійсністю.

Але ще вужче ми мусимо обмежити свою увагу і з причин чисто газетно-технічних; замість того, щоб кинути оком і на рух до відродження в Китаю, і на такий самий рух в Єгипті,—спинимосся цим разом на одній тільки Індії, розворушення в якій досягло особливо великих розмірів.

Індія, що майже цілком лежить під владою британської Імперії, складається, як відомо, з 600 напівнезалежних одна від одної маленьких держав і говорить 50-ма спорідненими, але ріжними мовами. Ця, власне, прикмета країни, ця її роздробленість і ріжномовність дали спроможність англійцям, з порівнюючи невеличкими силами, опанувати цими мало не 300 мільйонами людности, що заселяють індійський край. Та панування англійців, яке б воно не було неванисне індійській людности, було у всякі рази пануванням культурної нації, і індійці таки багато мали користі з цього панування в двох напрямках: перше—серед них поширилась європейська освіта, і друге—вони навчилися дивитися на себе, як на єдину країну. Як заявила про себе голосно відроджена Японія, незадоволення індійців почало бачити перед собою надійні перспективи і перейшло в другу стадію свого розвитку. Індійці мали на своєму боці багато невігідних обставин—безмежну великість країни і її ріж-

підписувати на газету після 1-го іюня
до кінця року, мають право
додаток:

Русі М. Аркаса
карб,

плати на рік 1909. За що—
е одержали належний ім примірник,
другий примірник.

випишуть газету в розрочку, умови
які ті самі, що були оповіщені при
підписуванні, доплативши до річної перед-
плати.

00-842-8

ЩЕЦЬКОГО САДУ.

КОЛЕСНИЧЕНКА.

А на 3 д. Сто- Запорозький
ра, 19-го роженка; 2)
пера Гальна, пошк. міс—40

ка нового ПОПУЛЯРНОГО ІЛЮСТРОВАНОГО
журналу і економічного журналу:

Жага

Г. С. Т.

18. М.—Про часіє писемство. (Бібліогра-
фічна замітка).
19. М. Мандрюка.—Поєсія.
20. Студент.—З першого сирап.
21. Худ. І. Шумга.—Сіаський «облакат» (за-
люнок).
22. Л. Сохачевська.—У творі (поєсія).
23. О. Романова.—Воєнні співи (поєсія).
24. Незачна.—Поєсія.
25. А. Черетяний.—Намі слова і діє.
26. С. Фруг.—Прокінсья (поєсія) пер. Г. Кер-
перова.
27. Українська дитяча група Т-ва «Прогісія» в
Одесі (назюнок).
28. Бібліографія.
29. Українасто в чуній пресі.
30. Літературна хроніка.
31. Німичка, надіслані до редакції.
32. Оголошення
33. Худ. І. Шумга. «Борє Дніпра». (назю-
нок—окремий додаток).

Дульгарто-Кудривська, 58.

деса, Херсонська, 52, кв. 2.

нісь передплата: в «Українській Нингарні»

урно-Наук. Вістн.» (Київ, Володимирська 28),

Галичина, Львів, Севтська, 31).

нісь 25 м. і, передплатю 30 коп. Можна

стками по 1 руб.

переслатю 8 норон; можна частками по

5 сот., з переслат. 75 сот. 00-779-3

НЕ ДЕПО

ументів і нот

ЖИШЕКА

ЕСЕНО

а Хрещатину, № 41.

гд.—853—140

марюю між двома народами, не можемо

не згадати ще про одну річ—про ті

муки, що перетерпів протягом цього

часу Січинський. Кому і на віщо треба

було так довго держати його під

бендикю, мучити вічними нагадами про

пагубу смерті? Кому і на віщо здалося

те перове напруження, якого завнав

Січинський, а з ним і всі його земляки?

На віщо й кому питаємо?..

Драма закінчилась, але заслона за

нею не повинна впасти так, щоб схвати

зверед очей наших те, що сталося.

Ця драма мусть бути вічним

нагадом двом сусіднім народам, як по-
винні вони укладати стосунки свої,

щоб знов не доходило до таких драм.

З цього погляду справа Січинського

має не скороминущу, а вічну вагу,—

принаймі стільки вічну, скільки мають

це бути на нашій землі угтски,

дужого над слабим, національна воро-

жнечна, шовіністичні оргії та інші

форми ненормальних міжнародних від-

носин.

00-842-8

Кому з двох?

II.

Галицьке москвофільство, коли до-

водилося йому стикатися з росіянами,

завжде на одну дудку грало. Воно

російського громадянства, з якими ма-
ло до цього часу діло москвофіли,
дуже близько приймали до серця од-
нолюбно-патріотичні заяви, раділи,
що знайшлище ще за кордоном кілька
зайвих мільонів «рускаго населенія»
і його заступників обдаровували ве-
ликими та багатами милостями. Пра-
ва, ніхто в Галичині, опріч кількох
промійних осіб, з тих милостей не
користувався (згадаймо хоч-би долю
мільона карбованців на селянський
банк); правда, далі як за поріг «Но-
ваго Времени» «русиним» з Галичини
в Росії не шастило доступитися; пра-
ва, широкий загал російського грома-
дянства цілком байдуже ставився до
новоявлених «русиних», та й сами
ці «русские» не знали й не хотіли
знати справжнього російського життя
і писменства й у себе дома були зви-
чайно найсмирнішими ругентами та
чорноковитими патріотами польсько-ав-
стрійськими. Але для тих людей, що
в Росії мали монополію знавців сла-
вянинців, й тих заяв було досить. Вони
не допитувались глибоше, що то за
«русские» і які їхні громадсько-полі-
тичні погляди, а задовольнялись за-
галним тенієм кольором своїх союзи-
чників. Незнання галицьких обставин
у Росії з одного боку та спільні реакці-
йні погляди російських славянофі-
лів та галицьких москвофілів—допо-
могли останнім протягом довгого часу
грати в Росії ролю заступників «зару-
бежної Русі», дарма що в своєму
хатньому житті вони дуже часто до-
помагали польській шляхті проти сво-
го ж таки народу і з ненависті до украї-
нців та з незнання мови російської навіть
польської мови здебільшого придержу-
вались. На два фронти—до «істинно-
русских людей» та «prawdziwych po-
lakow»—протягали руки й загравали
наші патріоти і з обох боків корис-
тувались з «крох», надаючи їх со-
стола господина». Становище найбільш
зручне для ватажків того темного і
несвідомого громадянства, що горю-
ли в Галичині до москвофільства.

Любов першим, хто з Росії збен-
тежив цей жертвий спокій москво-
фільського молда, був Драгоманов.
Він скористувався з дуже зручного
педагогічного метода і, ставши на по-
зицію москвофільства, з його ж по-
гляду, тільки додавши демократичних
думок, своїми листами до редакції
«Друга» і навіть російською мовою
почав доводити, що в самих же інте-
ресах ідейного москвофільства москво-
фільство треба знайтимитися з демокра-
тичною, «хлопанською» Росією—Росі-
єю Белинського, Чернявського, До-
бродюбова, Некрасова і т. ін., що
ім треба засвоїти ідеї цієї нової нео-
фіційної Росії і засвоївши, приклада-
ти практично на своєму ж таки Га-
лицькому ґрунті і що, нарешті, при-
кладати їх можна стоючи тільки на
народному ґрунті—тобто вернувшись
до... українства. Од темного москво-
фільства через демократичну Росію
до українства—такій був педагогічний
метод цього «сепаратиста», що
стільки як ніхто иний, спричинивши
в Галичині до ознаменнення з дійсною
Росією. І під впливом цього логічного
методу, глибокої щирости й пересвід-
чености, москвофільська молодіж
покинула своїх провідників, а між цією
молодіжкою були—Франко, Павлик,
Терлецький та інші...

Це було в середині 70-х років і з
того моменту першого «исходу» моло-
діж з москвофільського табору серед
москвофільського громадянства в Га-
личині йшов увесь час своєрідний
процес: усе, що було там живншого,
талановитішого, кращого одвіювалося
і приставало до національно-украї-
нського руху, скоро приходило до прак-
тичної роботи на користь народа; ли-
шался ж при старих пенатах тільки
заплісавлий, реакційний, користливий або
просто промітний люд, що зазіхала на
рибку в каламутній водіці та для се-
бе мав один принцип: ubi bene, ibi
patria. Так власне й по сей день ос-
талося, бо хоч і числиться серед
москвофілів якась ніби-то поступова
молода фракція, але «поступовість» її
обмежується тільки фракційною чи
особистою боротьбою та гострими пе-
рехорами з своїми «старинами» і ціл-
ковитою імпотенцією до якоїсь реаль-
ної роботи.

І от може вперше дим елементар-
ній сами не знають добре, хто вони—
довелось спіткатися з російською мо-
лодіжкою демократичного напрямку. Зна-
чибно, що нові нотини в розмові їхній
повинні були цим разом забрентити.
«Ми питались їх,—казали екскурсанти
про москвофілів на українському бенке-
тєті в Львові,—з ким вони хотять іти:
чи з Бобринськими, чи з нами, мило-
дюю Росією? Я їм сказав,—заявив проф.

Погодин,—що хто в свій народ не ві-
рить, той нічого не варт. І сказав я
їм, що вони, коли хотять іти змоло-
дою Росією, мусть з вами йти, мусть
працювати для свого українського на-
роду, для його національної культу-
ри, мусть стати українськими демокра-
тами».

Не нова це думка для нас,—ми її
давню чули, ще од Драгоманова, але
для москвофілів, що од українців за-
тикали вуха, а з російських уст до
всім инім слова звикли чути, повинні
були вони зробити вражіння грому з
ясного неба. Ті, за-для кого ніби вони
зрелись свого народу, кличуть їх вер-
нути назад і в цюму—в зневаженію
українцями—й бачать тільки якусь ра-
цію їхнього істования на рідній зем-
лі. Поворот несподіваний і напевне
не гаразд почувати себе зараз ко-
скофіли в Галичині.

Иншого висновку демократичні ро-
сіяне, ознайомившись з українством і
москвофільством, і не могли зробити,
як зробили. Кому з двох: чи демокра-
тичному, народолобному і поступовому
українству, чи безгругтовому, реакцій-
ному, з інстинктивним призьством до
свого «хлопа» і з потлгом до пансько-
сти москвофільству—повинна віддати
свої симпатії молода Росія—про це не
може бути питання. Треба тільки, щоб
ці молода Росія, не звиріючись на
пристрастні голоси, сама приглянула-
ся до життя в Галичині і збронила свій
вибір свідомо.

00-842-8

Анкета з селянського життя.

Шукаючи шляхів до як найістіні-
шого зближення з людністю, наші
земства починають усе частіше звер-
татися безпосередно до самих селян
за виснаженням певучих потреб села.
З цією метою деякі земства впоряд-
ковують анкети, причім перше місце
одводиться запитанням про справи,
що найбільше обходять сучасного се-
лянина. Так, елісаветське земство ві-
брало анкетами низку дуже цікавих
відповідей у справі таких питань, як
про вихід з общини, про сільськогос-
подарський кредит, про вигоду од
сусідства великих економік. Зупиня-
мося на найбільш характерних відпо-
відях.

У справі виходу з общини більшість
відповідей категорично висловлю-
ється за повну волю вибору форм
користування землею. «Вибір во-
лодіння общинного, хутірського, од-
рубного або поселкового повинен за-
лежати переважно од самих селян.
Але в тих випадках, коли зустрічаєть-
ся невідоме, темне відношення до
справи, тоді обов'язково повинна ви-
ступати урядова власть». Постанови
ніхід з общини до особистої власно-
сти в залежності од сходу, на думку
селян, неможливо з таких причин:
«община ніколи не сплачувала над-
дів, а сплачував кожен господар
сам за себе; община й не повинна
мати права примушувати господарів;
вольному—воля; хочте селянин ви-
брати собі особисту земельну влас-
ність—це його діло, й уряд його по-
винен обороняти в цім напрямі».

На запитання про сільськогоспо-
дарський кредит селяне майже всі
висловились за необхідність якої мо-
га ескіршої організації його. «Як
повітря для людини, так селянино-
в потрібен кредит. Без кредиту мерт-
вота, могла... Людина без грошей—ні-
чого не варт... Кредит оберігає од
всіхких глїтив-мірордів і од скупиць-
ких хліба, які ввозять селян у великі
втрати... Словом, без дрібного й де-
шевого кредиту, як для оборування
господарства необхідним реманен-
том, так і для поліпшення землі, на
думку більшости селян, «дуже й де-
уже трудно».

Нарешті, що до вигоди од сусід-
ства великих економік частина селян
висловились у тому напрямі, що для
малоземельних і безземельних таке
сусідство, особливо, коли в економії є
фабрика або завод, являється вигід-
ним з погляду заробітків та оренди
покоєв і поля. Важно тільки, щоб
«земля оддавалась безпосередно хлі-
боробам, а не через посередників-бар-
ришників, як це часто буває». Коли
сусідами являються не економії, а се-
ляне, то «слабим сьмям дуже скру-
тно приходиться без стороннього за-
робітку», причім «дуже часто ворож-
неча між сусідами-селянами буває
більша, ніж ворожнеча селян з помі-
щичками». Сусідство великих економік
є вигідним і для заможніших селян;
«можна взяти добрий приклад для
поліпшення свого господарства, ав-
жежде можна навчитися кращих спосо-
бів хліборобства». Одначе, друга ча-